

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

О.М. БАЙРАК, аспірант

У статті досліджено та узагальнено основні підходи до управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств та визначено основні задачі, принципи та рівні їх управління.

Ключові слова: управління, фінансові ресурси, система, комплекс, логістика, підхід, принципи, об'єкт і суб'єкт системи управління фінансовими ресурсами.

Для здійснення усіх видів діяльності підприємства, йому необхідні всі види ресурсів, зокрема фінансові. Фінансові ресурси значною мірою характеризують фінансовий потенціал, а саме можливості їх використання з метою отримання прибутку. Фінансові ресурси в комплексі з трудовими, матеріальними та інтелектуальними становлять важливий склад ресурсної забезпеченості сільськогосподарських підприємств. Це в свою чергу зумовлює необхідність створення ефективної системи управління фінансовими ресурсами.

Різні аспекти проблем управління підприємствами досліджували у своїх працях вітчизняні та зарубіжні вчені: Балабанова І. Т., Бланк І.А., Ван Хорн, Гуманова О.А, Ковальов В.В., Кульман А, Мармуль Л.О., Мескон М.Х., Мішина С.В., Родіонова В.М., Стоянова О.С., Суторміна В.М. та інші, зокрема, управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств досліджували: Воробйов Ю.М., Гудзь О.Є., Дем'яненко М.Я., Стецюк П.А. та інші. Проте в сучасних умовах господарської діяльності сільськогосподарських підприємств багато аспектів цієї важливої проблеми вимагають подальших поглиблених досліджень з метою пошуку шляхів оптимального управління фінансовими ресурсами.

Метою дослідження є вивчення та узагальнення підходів щодо управління фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств.

Методика дослідження. Теоретичною основою дослідження є основні положення економічної теорії, наукові праці вчених-економістів, законодавчі та нормативно-правові акти України щодо управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств. З метою виконання поставленого завдання під час дослідження були використані наступні методи: монографічний, абстрактно-логічний, табличний та метод порівняння.

Результати дослідження. В сучасних умовах господарювання значно підвищується самостійність сільськогосподарських підприємств, їх економічна та юридична відповідальність. Різко зростає значення їх фінансової стійкості, а отже виникає питання раціонального управління фінансовими ресурсами. Управлінська діяльність — один з найважливіших факторів функціонування і розвитку підприємств в умовах ринкової економіки.

В економічній енциклопедії поняття «управління» трактується як вплив на процес, об'єкт чи систему для збереження їхньої стійкості або переведення з одного стану в інший відповідно до визначених цілей [8]. У фінансовому словнику

термін «управління» розглядають як вид діяльності, пов'язаний з вибором мети, засобів її реалізації та організації досягнення [18]. Мескон М., Альберт М., Хедоурі Ф. вважають, що «управління — це процес планування, організації, мотивації і контролю, необхідний для того, щоб сформулювати і досягти цілей організації» [12, с.38].

Родіонова В.М. визначає фінансові ресурси підприємства як «грошові доходи та нагромадження, які знаходяться в розпорядженні суб'єкта господарювання і призначені для виконання фінансових зобов'язань, здійснення витрат, розширеного відтворення і економічного стимулювання працюючих» [15], у даному визначенні автор деталізує напрями використання фінансових ресурсів, при цьому не висвітлює всі джерела їх формування. Поддєрьогін А.М. трактує фінансові ресурси як грошові кошти, які знаходяться у розпорядженні підприємств, кругообіг яких безпосередньо визначається фінансовими відносинами і використовується на покриття витрат виробничо-фінансової діяльності, створення різноманітних фондів і резервів [15]. Такий підхід до визначення повніше розкриває сутність фінансових ресурсів. Успішну діяльність підприємства часто пов'язують з ефективним управлінням фінансовими ресурсами. Не всі фінансові ресурси підприємства відображаються у бухгалтерському балансі: в ньому показується тільки нерозподілена частина прибутку, тоді як реальним ресурсом є загальна величина чистого прибутку.

До основних задач управління фінансовими ресурсами відносять: забезпечення формування достатнього об'єму фінансових ресурсів; оптимізація структури джерел формування фінансових ресурсів підприємства; оптимізація розподілу сформованих фінансових ресурсів в розрізі основних напрямів господарської діяльності; забезпечення швидкої трансформації пропорцій розподілу фінансових ресурсів в розрізі видів діяльності підприємства, під час непередбачуваного впливу факторів зовнішнього середовища; забезпечення найбільш ефективного використання фінансових ресурсів; забезпечення мінімального рівня, пов'язаного з формуванням, розподілом та використанням фінансових ресурсів підприємства [2,3]. Щоб досягти виконання поставлених задач використовують різні підходи до управління фінансовими ресурсами підприємства (табл. 1).

У науковій літературі управління фінансовими ресурсами переважно розглядається як одна з функцій фінансового менеджменту з позицій системного та процесного підходів [3, 4]. Ковальов В.В. і Стоянова О. С. до завдань управління фінансовими ресурсами підприємства відносять: залучення необхідного обсягу ресурсів на найвигідніших умовах та ефективне використання наявних ресурсів [9, 19].

Суторміна В. трактує управління фінансовими ресурсами як систему принципів, методів, засобів та форм організації грошових відносин [20, с. 62], тобто автор акцентує увагу на організації грошових відносин. У фінансовому словнику термін «система» трактується як сукупність взаємопов'язаних між собою частин, елементів, які утворюють єдине ціле [18].

В ДСТУ ISO 9004 – 2001 зазначено, що управління фінансовими ресурсами підприємства передбачає діяльність з визначення потреб у фінансових ресурсах та їхніх джерел [5]. Суб'єкт управління — це кадри фінансового управління — фінансові менеджери, фінансовий механізм і технічні засоби управління

1. Сутність основних підходів до управління фінансовими ресурсами

Підхід до управління фінансовими ресурсами	Визначення
Комплексний підхід	Заснований на проведенні комплексу заходів, які призводять до стратегічних змін в управлінні фінансовими ресурсами та дозволяють підприємству бути стратегічно орієнтованим [2].
Системний підхід	Деяка цілість, що складається із взаємозалежних частин, кожна з яких певною мірою характеризує ціле [1].
Ситуаційний підхід	Грунтується на тому, що пріоритетність методів управління визначається ситуацією відповідно до умов зовнішнього та внутрішнього середовища [3].
Процесний підхід	Трактує управління фінансовими ресурсами як серію безпосередніх взаємопов'язаних дій. Ці дії, кожна з яких сама по собі вже є процесом, значною мірою визначають кінцевий результат [19].
Системно-ситуаційний підхід	Комбінація двох підходів системного та ситуаційного, кожен з яких описується окремо, але розглядається сукупністю.
Логістичний підхід	Науково-практичний напрямок управління, що полягає в ефективному управлінні фінансовими ресурсами і пов'язаними з ними матеріальними та інформаційними ресурсами [13].
Портфельний підхід	Планований комплекс включених до складу стратегії проектів, спрямованих на досягнення визначених стратегічних цілей, який реалізується в межах визначеного планування та обсягу фінансових ресурсів [17].
Комплексно-системний підхід	Логічно обґрунтований підхід, який є комбінацією комплексного та системного підходів. Методологією цього підходу є розгляд певних систем під час проведення комплексу заходів [1].

фінансовими ресурсами. Об'єкт управління — фінансові ресурси і джерела їх формування, прибуток, капітал і активи підприємства, грошові потоки, інвестиції, фінансові ризики тощо. Організація управління фінансовими ресурсами відбувається під час впливу суб'єкта управління на об'єкт (рис. 1).

Будь-яка система має певні ознаки, так на думку російського вченого економіста І.Т. Балабанова, «фінансова система є складною, динамічною і відкритою системою» [1, с. 51]. Відштовхуючись від такого визначення, можна зробити висновок про те, що система є складною, відкритою, а також адаптивною, динамічною імовірнісною системою. Система управління фінансовими ресурсами являє собою сукупність взаємопов'язаних та взаємодіючих форм, методів та принципів які необхідні для здійснення управління фінансовими ресурсами. Дана система буде вважатися ефективною лише тоді, коли вона дає змогу не лише раціонально використовувати наявні ресурси, а й забезпечити системний пошук можливостей подальшого розвитку підприємства. Система управління фінансовими ресурсами наведена на рис. 2.

Так, Воробйов М.Ю. пропонує розглядати управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств з позиції їх формування і використання. Зокрема, акцентує увагу саме на управлінні формуванням фінансових ресурсів.

Рис. 1. Організаційна система управління фінансовими ресурсами

Рис. 2. Система управління фінансовими ресурсами підприємств

Проблема оцінки джерел формування фінансових ресурсів для сільськогосподарських підприємств полягає в тому, що сільськогосподарські підприємства вкладають фінансові ресурси на відносно довгий період. Основна мета такого підходу полягає в забезпеченні ефективності функціонування сільськогосподарського підприємства, в підвищенні його ринкової вартості та в зростанні добробуту власників.

Реалізувати таку ідею можна виконавши наступні завдання: проаналізувати доцільність формування фінансових ресурсів; оцінити вартість джерел формування фінансових ресурсів; провести вибір джерел фінансових ресурсів для здійснення поточної (операційної) та інвестиційної діяльності; розробити систему заходів щодо формування фінансових ресурсів та використання; проводити контроль та оцінку використання фінансових ресурсів [4]. Такий підхід до управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств не враховує їх фінансову діяльність.

В своїх працях Бланк І.Л. розглядає управління фінансовими ресурсами як комплексну управлінську систему формування та використання фінансових ресурсів, яка складає теоретичний базис управління фінансовими ресурсами і включає: концепцію пріоритету економічних інтересів власників (засновник американський економіст Герберт Саймон); моделі фінансового забезпечення стійкого зростання підприємства (розроблені економістом Джеймсом Ван Хорном); концепцію агентських відносин (автор Майкл Дженсен та Уільям Меклінг); концепцію вартості капіталу (Джон Літнер); концепцію взаємозв'язку рівня ризику та прибутковості (вперше теоретичні основи концепції були сформовані Френком Найтом); сучасну теорію портфеля (родоначальник теорії Гаррі Марковіц) та концепцію вартості грошей у часі (основні теоретичні положення були сформовані Ірвіном Фішером) [2]. Такий підхід до управління фінансовими ресурсами підприємств є досить розширеним та включає всі рівні управління.

Мішина С.В. вважає, що для управління фінансовими ресурсами необхідно використовувати логістичний підхід. Теоретичне обґрунтування логістичного підходу полягає в двоєдиному підході до розгляду фінансових ресурсів: в контексті логістизації виробництва, тобто взаємозв'язку з іншими видами ресурсів (матеріальними, інформаційними, трудовими); в контексті системи бізнесу, тобто послідовного їх перетворення з однієї форми в іншу і особливостей їх функціонування в цих формах (грошовій, матеріалізованій). Ці два підходи можуть бути покладені в основу організації процесу управління фінансовими ресурсами підприємств, і в свою чергу, вимагають здійснення діагностики стану управління фінансовими ресурсами підприємств з використанням показників, які характеризують не тільки фінансову, а й виробничу та інвестиційну діяльність, а також управління фінансовими ресурсами, які знаходяться не тільки в грошовій формі, а й перетворені в матеріалізовану форму [13].

Стецюк П.А. у своїх працях обґрунтовує диференційний підхід управління фінансовими ресурсами підприємств, який передбачає використання комбінацій різноманітних інструментів на основі чого досягається гнучкість фінансової стратегії, зростає рівень адаптивності до динамічного фінансового оточення, забезпечується підвищення ефективності формування та використання фінансових ресурсів [17]. Такий підхід до організації управління фінансовими ресурсами дозволяє в короткі терміни часу підлаштуватися до непередбачуваних ситуацій та прийняти правильне управлінське рішення.

Гудзь О.Є. пропонує проводити комплексний системний аналіз, що сприятиме оптимізації та ефективному управлінню фінансовими ресурсами. Управління процесами забезпечення фінансовими ресурсами спирається на певний фінансовий механізм [5]. При цьому автор зосереджує увагу своїх досліджень саме на формуванні та використанні фінансових ресурсів. Основні наукові підходи до управління фінансовими ресурсами наведено в таблиці 2.

2. Наукові підходи до управління фінансовими ресурсами

Вчені-дослідники	Підходи
Бланк І.Л.	Комплексний підхід;
Воробйов Ю.М.	Системний підхід;
Гудзь О.Є.	Комплексний та системний підходи;
Дем'яненко М.Я.	Комплексний підхід;
Мішина С.В.	Міждисциплінарний, системно- ситуаційний та логістичний підходи;
Стецюк П.А.	Елементний, потоковий, портфельний, диференційований.

Розроблено автором на основі літературних джерел [1 – 3,12, 16].

На думку Дем'яненка М.Я., під час управління фінансовими ресурсами підприємства увага звертається на формування та використання фінансових ресурсів і головним завданням слід вважати підвищення інтенсивності та збалансованості руху фінансових ресурсів, оптимізацію їх кількісного та вартісного складу і на цій основі отримання максимальних фінансово-економічних результатів [6].

Мішина С.В. [13] та Стецюк П.А. [17] розглядають управління фінансовими ресурсами в межах довгострокового та короткострокового періодах, що дає змогу підприємствам скоординувати свої дії на тактичному та стратегічному рівнях для більш досконалішої системи управління. Пріоритетом управління на стратегічному рівні є забезпечення необхідним обсягом фінансових ресурсів найбільш вагомим (у відповідності з встановленими довготерміновими цілями) проектів, заходів та операцій, результатом яких можуть бути значні зміни фінансового стану підприємства, різка зміна структури та величини усіх господарських засобів (активів) та джерел їх утворення (пасивів). На нашу думку, слід також розглядати управління фінансовими ресурсами і на оперативному рівні для забезпечення більш гнучких управлінських рішень.

До основних принципів управління фінансовими ресурсами відносять: системність, інтегрованість з загальною системою управління підприємством; орієнтація на стратегічні цілі розвитку підприємства; комплексний характер прийняття управлінських рішень; висока динаміка управління; варіативність підходів до управління; пріоритетність використання внутрішніх фінансових ресурсів; адаптивність до формування системи управління фінансовими ресурсами; ефективність прийняття управлінських рішень та їх законність; контроль. Найголовнішою ознакою, яка впливає на відмінності принципів управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств від інших галузей економіки є те, що виробництво продукції сільського господарства пов'язане з використанням землі та інших природних ресурсів.

На нашу думку, управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств це систематичний та безперервний вплив суб'єкта управління на

фінансові ресурси з метою їх раціонального формування, розподілу та ефективного використання у процесі операційної, фінансової, та інвестиційної діяльності. Під час управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств необхідно дотримуватися комплексно-системного підходу. Цей підхід дасть змогу підприємствам систематично та комплексно проводити політику джерел формування та використання фінансових ресурсів з метою максимального одержання прибутку при мінімальних ризиках. Для досягнення мети управління необхідно сформувавши інформаційну базу управління, провести аналіз стану фінансових ресурсів та виявити їх потребу, сформувавши оптимальну структуру фінансових ресурсів, спланувати розподіл фінансових ресурсів та здійснити ефективно їх використання.

Висновок. Таким чином, система управління фінансовими ресурсами характеризується взаємозв'язком та безперервною взаємодією двох підсистем (об'єкт та суб'єкт управління), а мета її функціонування полягає у забезпеченні оптимальних умов формування, використання, оптимізації структури фінансових ресурсів у процесі господарської діяльності для максимізації добробуту власників підприємства в короткостроковому та довгостроковому періодах. Комплексно-системний підхід управління фінансовими ресурсами дасть змогу оцінити всі стадії руху фінансових ресурсів для прийняття управлінських рішень. При цьому основними принципами процесу управління фінансовими ресурсами є аналіз, планування, регулювання та контроль.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балабанов И.Т. Финансовый менеджмент. — М.: Финансы и статистика. 1996. — 192 с.
2. Бланк И.А. Управление финансовыми ресурсами / И.А. Бланк. — М.: Издательство «Омега-Л»: ООО «Эльга», 2011. — 768 с.
3. Ван Хорн Дж. К. Основы управления финансами. — М.: Финансы и статистика, 1997. — С. 67.
4. Воробйов Ю.М. Управління фінансовими ресурсами в аграрних підприємствах: [монографія] / Ю.М. Воробйов. — Сімферополь: Національна академія природоохоронного та курортного будівництва (НАПКБ), 2009. — 137 с.
5. Гудзь О.Є. Фінансові ресурси сільськогосподарських підприємств: [монографія] / О.Є. Гудзь. — К.: ННЦ ІАЕ, 2007. — 578 с.
6. Дем'яненко М.Я. Фінансові ресурси сільськогосподарських підприємств України: теорія і практика: [монографія] / М.Я. Дем'яненко, О.І. Зуєва. — К.: ННЦ ІАЕ, 2010. — 190 с.
7. Державний стандарт України «Системи управління якістю. Настанови щодо поліпшення діяльності» (ISO 9004:2001). — К.: Держстандарт України, 2001. — 44 с.
8. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т.2 / Відп. ред. С.В. Мочерний. — К.: Видавничий центр «Академія», 2001. — 848 с.
9. Ковалев В.В. Введение в финансовый менеджмент / В.В. Ковалев. — М.: Финансы и статистика, 2006. — 786 с.
10. Кульман А. Экономические механизмы: Пер. с фр. / Общ. ред. Н.И. Хрустальной. — М.: Изд. группа «Прогресс», «Универс», 1993. — 192 с.

11. Мармуль Л.О. Фінансово-кредитне забезпечення розвитку аграрного сектору економіки / Л.О. Мармуль, Н.С. Танклевська // Економіка АПК. — 2006. — № 12. — С. 75 – 80.
12. Мескон М.Х. Основы менеджмента: пер. с англ. / М.Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури. — М.: Дело, 1992. — 702 с.
13. Мішина С.В. Організаційно-економічний механізм управління на підприємстві: [монографія] / С.В. Мішина, О.Ю. Мішин. — Харків: Вид. ХНЕУ, 2006. — 176 с.
14. Опачинський Д. Методи визначення приросту фінансових ресурсів підприємства, напрямів та ефективності їх використання // Економіст. — 2006.
15. Поддєрьогін А. М. Фінанси підприємств: Підручник / А.М. Поддєрьогін, М.Д. Білик, Л.Д. Буряк. — 5-те вид., перероб. та допов. — К.: КНЕУ, 2004. — 546 с.
16. Родионова В.М., Федотова М.А. Финансовая устойчивость предприятия в условиях инфляции. — М. — Перспектива, 1995. — 98 с.
17. Стецюк П.А. Стратегія і тактика управління фінансовими ресурсами: [монографія] / П.А. Стецюк. — К. ННЦ ІАЕ, 2009. — 370 с.
18. Фінансовий словник-довідник / М.Я. Дем'яненко, Ю.Я. Лузан, П.Т. Саблук, В.М., Скупий та ін.; М.Я. Дем'яненка. — К.: ІАЕ УААН, 2003. — 555 с.
19. Стоянова Е.С. Финансовый менеджмент. Российская практика / Е.С. Стоянова. — М.: Перспектива, 1995. — 418 с.
20. Суторміна В.М. Фінанси зарубіжних корпорацій: навч. посібник В.М. Суторміна, В.М. Федоров, Н.С. Резанова; за ред. В.М. Федосова. — К.: Либідь, 1993. — 247 с.

Одержано 29.04.13

Аннотація

Байрак А.Н.

Теоретические аспекты управления финансовыми ресурсами сельскохозяйственных предприятий

Система управления финансовыми ресурсами характеризуется взаимосвязью непрерывной взаимодействием двух подсистем (объект и субъект управления), а цель ее функционирования заключается в обеспечении оптимальных условий для формирования, использования, оптимизации структуры финансовых ресурсов в процессе хозяйственной деятельности.

Ключевые слова: *управления, финансовые ресурсы, система, объект и субъект системы управления финансовыми ресурсами.*

Annotation

Ravine O.N.

Theoretical aspects of financial resources management of agricultural enterprises

The system of financial management is characterized by an interrelation and continuous interaction of two subsystems (the object and the subject of management), and the aim of its functioning is to provide optimal conditions for the formation, management, optimization of financial resources structure in the process of economic activity.

Keywords: *management, financial resources, system, object and subject of financial resources management.*